

## تجویزهای سلامت محور در جهت توسعه فرهنگ مدرسه

مهناز تسلیمی<sup>۱</sup>

### چکیده

**مقدمه:** برنامه‌های سلامت محور مدرسه به عنوان عامل ارتقاء دهنده سلامت آینده دانش آموزان و ساختن فرهنگ جامعه اثربخش، همواره مورد نظر متولیان امر تعلیم و تربیت بوده است. هدف این تحقیق، استخراج تجویزهای سلامت محور برای ذی‌نفعان بود.

**روش‌ها:** مطالعه به روش تحلیلی مروری با روش اسنادکاوی، تحلیل محتوا و مطالعه کتابخانه‌ای انجام شد. از برنامه‌های عملیاتی مشتمل بر ۳ نسخه از مستندات ابلاغی وزارت آموزش و پرورش به مدارس در راستای سند تحول در سال تحصیلی ۱۳۹۸-۱۳۹۷ و پژوهش‌های کاربردی از اثربخشی این طرح‌ها در فرهنگ سازمانی مدرسه در ۴ دهه اخیر استفاده گردید. با شیوه تقلیل داده‌ها، مقوله‌های استخراجی شباهت سنجی و ویژگی‌ها و اشتراکات دو متغیر تحقیق، با نظر گروه متخصصان و برخی اساتید، احصاء شد.

**یافته‌ها:** بر اساس نتایج تحلیل یافته‌ها، ۳۰ ویژگی برنامه‌های سلامت محور استخراج شد که با دو مدل فرهنگ سازمانی مدرسه گرونت و محورهای مدل شاین، انطباق داده شد و در کلیه محورها وجود اشتراک تعیین گردید.

**بحث و نتیجه‌گیری:** نتایج مطالعه نشان داد که وجوه اشتراکی برنامه‌های مدارس مروج سلامت و فرهنگ سازمانی با ریشه مشترک باورها و ارزش‌ها گره خورده‌اند که اثرات هم‌افزایی در بستر مدرسه ایجاد می‌کنند، به طوری که آموزه‌های سلامتی در کودکان و نوجوانان به رفتارها، نگرش‌ها و عادت‌های سالم در بزرگسالی تبدیل می‌شوند و به نسل‌های بعد منتقل می‌شود. لذا با توجه به نقش انتقال فرهنگ از طریق مدرسه، شکل‌گیری برنامه‌های سلامت محور در مدارس برای ایجاد عادات و تفکر مثبت، حائز اهمیت است.

**کلمات کلیدی:** فرهنگ سازمانی، مدرسه، سلامت محوری، توسعه، آموزش و پرورش

### مقدمه

آموزش و بهداشت مکمل یکدیگرند و با سرمایه‌گذاری در هر یک به نتایج بهتری در دیگری دست می‌یابیم، بیان نموده است (۱). پژوهشگران علوم تربیتی نیز به این نتیجه رسیده‌اند که آموزش همواره یک پیش‌بینی‌کننده کلیدی در استفاده از فرصت‌های زندگی است. اما تعریف سلامت را با جمله

در اکثر مطالعات پژوهشی، به پیوند مهم بین وضعیت سلامت دانش‌آموزان و پیشرفت تحصیلی اشاره شده است. گزارش سال ۲۰۱۰ سازمان ملل متحد (United Nations) به طور واضح، ماهیت متغیرهای بهداشت و آموزش را با بیان اینکه

۱- دکترای تخصصی مدیریت آموزشی و متخصص حوزه سلامت مدارس، وزارت آموزش و پرورش، تهران، ایران  
آدرس الکترونیکی: taslimimz@yahoo.com

مدارس مروج سلامت (Health promotion school) که از سوی سازمان جهانی بهداشت (WHO) مطرح شده است، تاکید وافر بر یک رویکرد جامع ارتقاء سلامت در مدرسه با درگیر شدن تمام ذی‌نفعان از جمله جامعه محلی، مسئولین بهداشتی، آموزش و پرورش، معلمان، دانش‌آموزان، والدین، متخصصان بهداشت و... در ایجاد تلاش‌های مشترک، هماهنگ و پایدار برای ارتقاء سلامت است. یک مدرسه مروج سلامت، مجموعه‌ای از سیاست‌ها، رویه‌ها، فعالیت‌ها و ساختارهای طراحی شده برای حفاظت و ارتقاء سلامت و رفاه عمومی دانش‌آموزان، کارکنان مدرسه و حتی اعضای جامعه است که عملیات تشابهات بسیار نزدیکی با تعاریف فرهنگ مدرسه که رسیدن و درک متقابل ذی‌نفعان مدرسه هست دارد. مفهوم مدارس مروج سلامت بر این پیش فرض است که فرهنگ آموزش و سلامت جدایی ناپذیر است و سلامت از یادگیری موفقیت‌آمیز حمایت می‌کند و یادگیری موفق نیز از سلامت حمایت می‌کند، همچنین فرهنگ سازمانی مدرسه بر اصول یادگیری مادام‌العمر و متقابل تاکید دارد. ایدئولوژی این مدارس بیان می‌کند، مدرسه و جامعه پیرامون آن باید در راستای سیاست‌ها، شیوه‌ها و اقداماتی باشند که به عزت نفس فرد، ماهیت فرهنگی و ارزش‌های جامعه احترام می‌گذارند و فرصت‌های متعددی را برای کسب موفقیت و قدردانی از تلاش‌های گروهی و دستاوردهای شخصی، ایجاد و تقویت کند (۶).

در مرور فرهنگ مدارس مروج سلامت دیده می‌شود که چارچوب تمرکز و مداخله مدارس مروج سلامت بر سه حوزه ۱. برنامه درسی مدرسه و فرایندهای آموزش و یادگیری ۲. فرهنگ سازمانی مدرسه در بهداشت و محیط زیست مدرسه ۳. مشارکت در ارائه خدمات سلامت محور مدرسه و جامعه می‌باشد. اصول کلی مدارس مروج سلامت به شرح زیر ارائه شده است:

- برنامه‌های سلامت، یادگیری مادام‌العمر و سبک زندگی

توسعه رفاه اقتصادی، سلامت روانشناختی، وضعیت سلامت جسمی و حوزه‌های اثرگذار اجتماعی بیان می‌کنند که باید به دانش‌آموزان و دانشجویان در محیط‌های آکادمیک آموزش داده شود (۲). ارتقاء سلامت دانش‌آموزان و سلامت محیط مدرسه رویکردی است که نتایج مثبتی برای یادگیری و نتایج مطلوب تحصیلی به دنبال دارد.

مطالعات پژوهشی متعددی رابطه مثبت بین فعالیت بدنی، عملکرد و موفقیت تحصیلی را نشان می‌دهد و رابطه فعالیت بدنی با عملکرد مغز و عملکرد شناختی را مثبت می‌دانند. همچنین روابط مثبت بین پیشرفت تحصیلی و فعالیت بدنی به تایید رسیده است (۳) فیلد (Field) و همکاران، دریافتند دانش‌آموزانی که از فعالیت فیزیکی بالا برخوردارند و در برنامه‌های ورزشی مشارکت داشتند، دارای نمرات بالاتری هستند. در افرادی که در فعالیت بدنی شرکت کرده‌اند، بین میانگین نمرات با روابط خانوادگی بهتر، عدم مصرف مواد مخدر و سلامت روان بهتر، ارتباط مثبت مشاهده شده است (۴). همچنین در مطالعاتی دیگر درباره تغذیه و عملکرد شناختی، گزارش شده است که رژیم غذایی بر عملکرد شناختی و پیشرفت تحصیلی در کودکان و نوجوانان تاثیر مثبت دارد. به عنوان مثال، در میان کودکان مدرسه‌ای که مدت بیشتری، صرف مصرف صبحانه می‌نمایند نسبت به کسانی که وقت کمتری صرف مصرف صبحانه می‌کنند، عملکرد شناختی و عملکرد تحصیلی بهتری مصرف یک صبحانه دارای شاخص گلیسمی مناسب که برای عرضه قند خون در مغز لازم است، به طور دقیق رابطه مثبت بین مصرف صبحانه و عملکرد شناختی و تحصیلی دانش‌آموزان را توضیح می‌دهد (۵).

از سویی دیگر مدارس با فرهنگ غنی پاسخگوی بسیاری از مطالبات دولت و خانواده‌ها در زمینه ارائه روش‌ها و منابع برای ارتقای سلامت دانش‌آموزان هستند. بی‌شک یکی از راه‌های اطمینان و اعتماد خانواده‌ها به مدارس، توسعه فرآیند همکاری و مشارکت بر پایه سلامتی است. بر اساس مدل ترویج چارچوب

جلب مشارکت نمایندگان جامعه، در خصوص این مسائل نسبت به برقراری ارتباط صحیح، توزیع پیام روشن به جامعه و مشارکت دانش آموزان، والدین، معلمان و بهداشت و سلامت، متخصصان آموزش و پرورش را محقق نماید. این سبک تفکر می تواند دانش آموزان را قادر به تصمیم گیری مثبت در مورد سلامت خود نماید و به آنها اعتماد کسب دانش حقیقی دهد که بتوانند حتی به خانواده، دوستان، همسالان و اقوام نیز منتقل نمایند. البته برنامه های آموزش بهداشت همواره با چالش های بسیاری مانند پیام های متناقض در محیط خانه یا اجتماع، همراه با موانع ارتباطی بین جوامع بهداشتی و آموزش و پرورش مواجه بوده است (۸). اینچلی (Inchley) و همکاران معتقدند، رویکرد مشترک در جهت ارتقاء سلامت در محیط مدرسه بر مداخلات خاص و کوتاه مدت نباید متمرکز باشد، زیرا تغییر قابل توجهی در رفتارهای مرتبط با سلامت دانش آموزان ایجاد نمی کند. وی معتقد است که موفقیت ها در صورتی حاصل می شود که استراتژی ارتقاء سلامت متنوع و متفاوت از یک نظام و برنامه یکپارچه بلندمدت بدست آید (۹). با عنایت به مطالب ذکر شده این مطالعه با هدف شناسایی تجویزهای عملی و موثر سلامت محور برای رسیدن به اهداف توسعه فرهنگ مدرسه انجام شده است.

## روش ها

مطالعه به روش تحلیلی مروری انجام شده است. گردآوری داده ها به روش اسنادکاوی، تحلیل محتوا و مطالعه کتابخانه ای انجام شد. داده ها از برنامه های عملیاتی مشتمل بر ۳ نسخه از مستندات ابلاغی وزارت آموزش و پرورش به مدارس در راستای سند تحول در سال تحصیلی ۱۳۹۸-۱۳۹۷ و پژوهش های کاربردی از اثربخشی این طرح ها در فرهنگ سازمانی مدرسه در ۴ دهه اخیر استخراج گردید. با کمک شیوه تقلیل داده ها، مقوله های استخراجی، شباهت سنجی شد و ویژگی ها و اشتراکات دو متغیر تحقیق شامل ویژگی های

سالم را پشتیبانی می کند.

- دانش آموزان در یک محیط امن، حرفه ای، پاسخگو و توانمند رشد می کنند و یاد می گیرند.
  - این مدارس سلامت را به صورت جامع در نظر می گیرند و به ابعاد جسمی، اجتماعی، فرهنگی، روحی، فکری و معنوی در کنار سایر برنامه ها توجه می کنند.
  - دسترسی برابر تمام دانش آموزان پسر و دختر از همه اقشار به فرصت های آموزشی برای ارتقای کیفیت زندگی را ضروری می داند.
  - مدرسه های مروج سلامت یک رویکرد هماهنگ و جامع برای سلامتی و یادگیری را با پیوند برنامه های درسی با ارزش ها و فرهنگ مدرسه/ زیست بوم مدرسه و جامعه فراهم می کنند.
  - مدارس مروج سلامت، فراگیر هستند یعنی کل جامعه دانش آموزان، والدین، کارکنان و سازمان های محلی در فعالیت های مدرسه مشارکت و دخالت دارند.
  - مشارکت فعال بر پایه احترام به مهارت، ارزش ها و تجربیات والدین، دانش آموزان و کارکنان است.
  - همکاری، تصمیم گیری مشارکتی و توسعه حرفه ای شخصی، شرایط را برای توانمند سازی افراد و جامعه مدرسه فراهم می کند.
  - سلامت دانش آموزان، کارکنان و والدین بخشی جدایی ناپذیر از فعالیت های مدرسه بهداشتی است.
  - مشارکت ها در عمل می باشد که مؤثرتر، کارآمد و پایدار است.
  - آموزش سواد بهداشتی یکی از اجزای مهم مدرسه ارتقاء سلامت است (۷).
- بنابراین الگوی مدارس مروج سلامت می تواند برای تغییرات رفتاری و بهبود سلامت در سطح جامعه و کاهش هزینه های درمانی، ابزار موثری باشد که با فرهنگ سالم قابل گسترش است. مدارس با فرهنگ سازمانی سلامت محور، می تواند با

و اجرا شود، می‌تواند تأثیر مثبتی داشته باشد، و نگرش‌های مثبت‌تری نسبت به شیوه‌های مرتبط با سلامت برای مدرسه ایجاد کند، همچنین سبب بهبود در سلامت عاطفی و اجتماعی دانش‌آموزان و جامعه مدرسه گردد.

گرچه عوامل متعددی بر فرهنگ مدرسه تأثیر گذار است ولی اجماع تحقیقات نشان داده است ترکیب چهار موضوع (۱) آموزش و توانمندسازی، (۲) رهبری و مدیریت موثر، (۳) همکاری و اعتقاد به کارآمدی جمعی و (۴) هماهنگی و یکپارچگی، پیش‌بینی‌کننده ویژگی‌های سازمانی مدرسه هستند که وزن بسیار زیادی را به خود اختصاص داده‌اند، لذا می‌توان با این موارد، موانع پیاده‌سازی ارتقاء سلامت را کاهش داد و باعث سهولت دسترسی به پیامدهای رفتاری سالم فردی و جمعی شد. رویکرد فرهنگ سازمانی مدارس مروج سلامت، این نکته را نیز تأکید می‌کند که نباید صرفاً بر اجرای استراتژی‌های طراحی شده برای برنامه‌های سلامت کار کرد بلکه استراتژی‌هایی که حمایت‌کننده تغییرات سازمانی هستند، نیز مورد توجه برنامه‌ریزان قرار گیرد (۱۴). برای مثال این مفاهیم در مورد پیشگیری از چاقی، یک رویکرد هماهنگ و متقابل گروهی لازم است که تمرکز عمده آنها بر بیان عادات غذا خوردن سالم و جلوگیری از رژیم غذایی پرکالری و محرک و تحرک فیزیکی بدنی می‌باشد. کنترل وزن و نیازهای تغذیه‌ای بدن انسان می‌تواند در درس مختلف به طور مستقیم یا تلفیق در درس آموزش داده شود. این رویکرد، اطمینان می‌دهد که پیام‌های بهداشتی متعادل، علمی و سازگار در زمینه‌های درسی ارائه شده است.

همچنین یافته‌ها تأکید دارند که آموزش و توانمندی‌سازی از مهمترین نکته مشترک اصول برنامه‌های سلامت و فرهنگ سازمانی مدرسه است. چارچوب برنامه‌های سلامت اکثراً شامل انتقال شیوه‌های آموزش بهداشت مبتنی بر کلاس درس است و به تأثیر آموزش سلامت بر نگرش و رفتار کودکان و همچنین محیط اطراف آنهاست. این چارچوب الزامات در

مدرسه با فرهنگ مثبت و ابعاد فرهنگ سازمانی با نظر گروه متخصصان و برخی اساتید، احصاء شد.

## یافته‌ها

با توجه به تحلیل محتوایی فرهنگی مستندات و برنامه‌های مدارس مروج سلامت، با ویژگی‌های مدرسه با فرهنگ مثبت، از گرونرت (Gruenert) و ابعاد فرهنگ سازمانی شاین (Schein) مطابقت داده شد (۱۰-۱۲). مقوله‌های استخراجی مطابق محورهای موجود، با تقلیل داده‌ها، بدست آمد که در تعامل با متخصصان بازننگری و نهایی شد. اشتراکات حاصل در جدول ۱ نشان داده شده است.

## بحث و نتیجه‌گیری

بر اساس نتایج این مطالعه، در جدول ۱ انطباق‌های فرهنگی و ویژگی‌های برنامه‌های سلامت در مدارس تبیین شد که می‌تواند در دستور کار متخصصین برنامه‌ریزی واقع شود تا نسبت به زمینه‌سازی بهتر اقدامات سلامت مدارس مورد بهره برداری قرار دهند. با توجه به نتایج تحقیقات مورد استفاده و تجربیات محقق در ۳ سرشاخه ارتقاء سلامت (تغذیه- فعالیت بدنی و تصویر بدنی سالم) تجویزهای آموزشی ارائه شد. نتایج مطالعه حاضر نشان داد، برنامه‌ریزی مدارس مروج سلامت یا فرهنگ سازمانی سلامت‌گرا و به نوعی توجه، تأکید و تمرکز فراوانی بر استراتژی‌های پیشگیرانه دارند و اهداف ارتقاء سلامت مخاطبان خود را در اولویت قرار می‌دهد. در این راستا، یافته‌های پژوهشی نشان داده است، برخی عوامل، اثرات مثبت یا تقویت‌کننده متقابلی از برنامه‌های سلامت محور را در فرهنگ مدرسه در پی دارند. لذا تحول و تغییر برنامه‌های فرهنگی و ارتقاء سلامت مسئله مهمی است که مورد توجه برنامه‌ریزان و مدیران مدارس است و ایجاد آنها از ضرورت‌های مهم اهداف آموزشی است (۱۳). برنامه‌ای که به درستی و با شناخت مخاطب در مدرسه برنامه‌ریزی

## جدول ۱- ویژگی‌ها و اشتراکات فرهنگ مدرسه و رسالت برنامه‌های سلامت محور

عناوین مورد بحث در فرهنگ سازمانی (شاین، ۱۹۹۹)	ویژگی‌های فرهنگ سازمانی مثبت مدرسه (گرونرت، ۲۰۰۹)	ویژگی‌های فرهنگ مدرسه مروج سلامت (سلامت محور)
۱. ارزش‌ها و مأموریت‌های سازمانی ۲. اهمیت هنجارها ۳. اولویت بهبود ارتباطات	۱. احساس ارزشمندی و احترام در مدرسه و کلاس به طور متقابل بین معلمان، کارکنان، مدیر و دانش‌آموزان و خانواده‌ها مشهود است. ۲. هنجارهای پایه‌ای شامل همکاری، همدلی، یادگیری مداوم، دسترسی به ایده‌های جدید، حل مسئله، رویکرد بهبود، و کارسخت می‌باشد.	۱. تفکر "همه برای سلامت" در هر موقعیتی برای تربیت همه جانبه و سلامت دانش‌آموزان در مدرسه به عنوان یک سازمان در جامعه است. ۲. دانش آموز سالم محور، سرمایه فرهنگی جامعه است. ۳. حفظ سلامت (جسمی - اخلاقی - روانی و ذهنی و معنوی) حق همه دانش‌آموزان است. ۴. رویکرد توسعه درازمدت مدرسه برای همه کودکان که در مرحله رشد، نیازها و منافع آنها توجه شود.
اهداف اخلاقی، قانونی و حرفه‌ای	مدرسه و کارکنانی که هدف مشترک معنی دار دارند. اهمیت اخلاق‌مداری، مراقبت، همدلی و تعهد واقعی برای کمک به دانش‌آموزان در اقدام همه افراد مشهود است.	۱. برای بهبود سلامت جسمی، روانی و عاطفی و اجتماعی در مدرسه همه مخاطبان متعهدانه و طبق نیاز و اولویت او اقدام می‌کنند. ۲. ایجاد احساس کارآمدی و رضایت و خشنودی معلمان ۳. ارتقاء سلامت بر اساس اصول صریح مانند دموکراسی، عدالت، مشارکت.
پاسخگویی به انتظارات مخاطبین	همه معلمان و کارکنان احساس مسئولیت در یادگیری هر دانش‌آموز به سطوح بالا را می‌پذیرند و با تمرکز بر یادگیری مستمر و بهبود موفقیت و بهبود فرصت‌های آموزشی دانش‌آموزان انجام وظیفه می‌کنند.	۱. برای دستیابی به سلامت دانش‌آموزان، تمامی اعضای مدرسه و جامعه را در تلاش‌هایی که به منظور ارتقای سلامت صورت می‌گیرند، درگیر می‌سازند. ۲. تلاش جدی می‌کنند تا هم در زمینه شیوه‌های آموزش و هم گسترش فعالیت‌های فوق برنامه الگو و برنامه‌های مورد نیاز سلامت دانش‌آموز را محقق نمایند. ۳. ترویج ایده‌ها و مهارت‌های بهداشتی در برنامه درسی پنهان و آشکار تحصیلی دانش‌آموزان وجود دارد. ۴. آموزش‌ها سبب توسعه مهارت‌های زندگی و زیستی دانش‌آموزان می‌شود. نگرش، مسوولیت‌پذیری و اعتماد به نفس آنها را افزایش داده و تلاش‌ها و موفقیت‌های آنها را به رسمیت می‌شناسد. ۵. تمرکز بر سلامت روانی، عاطفی و اجتماعی و سلامت جسمی. فعالیت بدنی مفید برای همه و به عنوان سرگرم‌کننده و اوقات فراقت ۶. سلامت به عنوان رفاه مثبت. تمرکز بر کیفیت زندگی، پیشگیری از مشکلات بهداشتی و ارتقای سلامت روانی، اجتماعی و فیزیکی مثبت است.
توسعه حرفه‌ای کارکنان با تمرکز بر نتایج و حمایت از رشد حرفه‌ای کارکنان	هرکس به توسعه حرفه‌ای و انعکاس و به اشتراک گذاشتن مهارت‌های حرفه‌ای خود اهمیت می‌دهد، بنابراین همه می‌توانند مهارت‌های خود را در آموزش و پرورش بهبود بخشند.	۱. برنامه‌های آموزش سلامت در کنار انجام وظیفه، توسط معلمان و کارکنان مدرسه مهم قلمداد می‌شود و دوره‌های توانمندسازی آموزش سلامت و جلب مشارکت نهادهای تخصصی سلامت محور با مدرسه فراهم می‌شود. ۲. در مدارس نیروهای تخصصی بهداشت، ورزش و مشاور در کنار معلمان و دبیران و به عنوان مشاوران مدیران مدارس وجود دارند.

عناوین مورد بحث در فرهنگ سازمانی (شاین، ۱۹۹۹)	ویژگی‌های فرهنگ سازمانی مثبت مدرسه (گرونرت، ۲۰۰۹)
۱. پشتیبانی مالی و بسترسازی حمایتی برای توسعه	۱. تمامی مدیران و معلمان در قبال سلامت دانش آموزان مسوول هستند.
۲. سبک رهبری مشارکتی	۲. جلب حمایت همه جانبه جامعه و حمایت از سلامت مدرسه وجود دارد.
۳. سیستم تصمیم‌گیری -ها بر اساس خرد جمعی و مبتنی بر مشارکت ذینفعان	۳. مدیر مدرسه از طریق کمیته‌ها و انجمن‌های فعال برنامه‌های سلامت محور را رصد می‌کند
۴. پذیرش انتقادات و آمادگی برای تغییرات سازنده	۴. انجمن‌های محلی برای تامین تجهیزات و بسترهای سلامت مدارس مشارکت و مسوولیت دارند. سازمانهای دولتی محلی از این مسوولیتها آگاه هستند و به شیوه‌های داوطلبین نظارت دارند.
۵. فرهنگ قدردانی و تشکر و انگیزه بخشی	۴. قوانین و دستورالعمل‌های حمایتی دولتی این رویکرد مشارکت را تسهیل می‌نماید.
۱. ارتقاء خدمات و کیفیت آنها و توسعه اعتماد مخاطبان	۵. سلامت ذهنی، احساسی و اجتماعی معلمان نیز اهمیت دارد. پشتیبانی و آموزش به روز معلم ضروری است.
۱. ارتقاء خدمات و کیفیت آنها و توسعه اعتماد مخاطبان	۱. برنامه‌های سلامت در طیف و تنوع متعدد برنامه ریزی می‌شود و بومی سازی و انطباق پذیری اقلیم توجه دارد.
۲. برگزاری جشن و مناسک خاص	۲. خانواده‌ها به برنامه‌های سلامت مدرسه اعتماد دارند و خود در برنامه‌ها دخیل و همیار هستند.
۱. حفظ پایگاه دانش، مستندات، نمادها و اطلاعات سازمان	۳. محیط فیزیکی - کلاسهای درس، راهروها، زمین‌های بازی، سرویس بهداشتی، غذاخوردن سالم... همه به عنوان عوامل تاثیرگذار در آموزش باید توجه سلامت محور شوند.
۲. برگزاری جشن و مناسک خاص	۴. برنامه سنجش و ارزیابی برنامه‌های سلامت دانش آموزان و مدرسه
۱. آداب و رسوم، موفقیت دانش آموزان، نوآوری معلم و تعهد والدین اهمیت دارد.	۱. مدارک و سوابق و اسناد بهداشتی دانش آموزان وجود دارد و معلمان و خانواده‌ها از پیشرفت تحصیلی و وضع سلامت دانش آموز اطلاع دارند.
۲. شبکه‌های رسمی و غیر رسمی از داستانها و افسانه‌ها و اسطوره‌های مدرسه در یک پایگاه اطلاعاتی و یا وب اجتماعی وجود دارد.	۲. برنامه‌های جشنواره و شیوه‌های فعال و خلاق و پویای آموزش سلامت برای دانش آموزان خوشایند و مفرح هست.
۳. مراسم نمادین و سالیانه برگزار می‌شود.	۳. برنامه‌های سالیانه مسابقات ورزشی و بهداشتی و تشکل‌های بهداشتی در مدرسه به عنوان نماد هستند
	۴. دانش آموزان نخبه ورزشی و بهداشتی مورد توجه و الگوی دانش آموزان هستند.
	۵. جوایز بهداشتی و ورزشی برای دانش آموزان تهیه می‌شود.
	۶. فعالان حوزه سلامت مورد تقدیر مدارس مروج سلامت قرار می‌گیرند.

کلیه برنامه‌های آموزشی در تمام گروه‌های سنی با رویکردهای بین بخشی و تلفیق در برنامه درسی ضرورت دارد.

خصوصیت مهم دیگر برنامه‌های سلامت محور این هست -

که هیچ آسیبی در آن وجود ندارد و نفع دانش آموزان و کارکنان و مدرسه پایه و اساس آن هست. یکی از مهم‌ترین اصول پزشکی مدرن و علم پیشگیری، "اول، هیچ آسیبی نداشته

که هیچ آسیبی در آن وجود ندارد و نفع دانش آموزان و کارکنان و مدرسه پایه و اساس آن هست. یکی از مهم‌ترین اصول پزشکی مدرن و علم پیشگیری، "اول، هیچ آسیبی نداشته

در بسیاری از جنبه‌های سلامت به ویژه نوجوانان در مرحله بلوغ به توسعه سلامت روان، توسعه به مشارکت در فعالیت‌های بدنی، اجتناب از رژیم غذایی خطرناک و سلامتی آنها کمک می‌کند. فرهنگ سازمانی قدرتمند مدرسه مروج سلامت برای معلمان فرصت‌های زیادی ایجاد می‌کند که ضمن آموزش، مهارت‌های خوبی را در پیشگیری و درمان اختلالات در کودکان کسب نمایند و به آموزش و ارتقاء سلامت آنها در موقعیت‌های مختلف بپردازند (۹). برنامه‌های سلامت محور مبتنی بر مدرسه می‌تواند تاثیر مثبت و پایدار بر تصویر بدنی، رفتارهای تغذیه، نگرش‌ها و تصویر بدنی مناسب از نوجوانان داشته باشد. توانایی بالقوه برای رسیدن به اعتماد به نفس در یک محیط فرهنگ سازمانی مدرسه امن و سلامت پدیدار می‌شود (۱۲).

### ۳. ارتقاء فعالیت بدنی

عادت به فعالیت بدنی منظم از دوران کودکی و نوجوانی شکل می‌گیرد و تا بزرگسالی می‌تواند به عنوان رفتارهای سالم و حمایتی در زندگی فردی ملکه شود. بسیاری از تحقیقات اخیر عدم فعالیت فیزیکی یا شیوه زندگی بی‌تحرك را به عنوان خطرات بهداشتی جامعه مدرن توصیف کرده‌اند (۱، ۲، ۱۵). ترویج فعالیت بدنی بدون اغراق یکی از هدف‌های اجتماعی و سیاست عمومی سلامت جامعه است. برنامه‌های تربیت بدنی مدرسه از مهمترین اقدامات برای توسعه فعالیت فیزیکی در میان کودکان و نوجوانان است. فرهنگ سازمانی مدارس مروج سلامت، حمایت و اجرای این برنامه‌ها در مدرسه نه فقط برای دانش آموزان بلکه برای کارکنان و خانواده و آحاد جامعه است (۱۶).

مجموعه‌ای از مفاهیم و عادات سلامت مثل غذا خوردن سالم، بهبود تصویر بدنی، افزایش فعالیت بدنی و پیشگیری از چاقی و رفتارهای پرخطر در برنامه‌های آموزشی مبتنی بر مدارس ریشه دارد. با استفاده از یک چارچوب خاص، طیف وسیعی از مشارکت‌ذی‌نفعان در جامعه مدرسه، جنبه‌های متعددی از

باشد" مد نظر هست و کسانی که با قشر کودکان و جوانان در هر موضوع سلامتی کار می‌کنند، باید آسیب‌پذیری این گروه را در هر دو جنس به خوبی تشخیص دهند به طوری که حتی احساسات شرم، گناه و ناامیدی و... در آنها ایجاد نکنند. این رویکرد به طور جدی برای تمام برنامه‌های سلامت محور مورد توجه قرار می‌گیرد که خود می‌تواند بازتاب اثربخشی در فرهنگ سازمانی مدرسه و فرهنگ تحصیل دانش آموزان به دنبال داشته باشد.

در ذیل برخی برنامه‌های بهداشتی مهم در مدرسه که با تجویز رویکرد فرهنگی احصا شده از منابع مورد مطالعه و تجارب فرهنگ پژوهی محقق، بدست آمد، مطرح می‌شود.

### ۱. ترویج تغذیه سالم در مدارس

مدارس دارای قابلیت بالایی برای ترویج سبک زندگی و به ویژه آموزش‌هایی برای مشارکت در ترویج عادات غذایی سالم در کودکان و نوجوانان است. مزایای متنوعی تغذیه سالم در این سن شامل رشد سالم و طبیعی و وزن مناسب، عملکرد متعادل مغز، بهبود هوش، ایمنی در برابر عفونت، جذب انرژی لازم، تمرکز و رفتار بهتر، سلامت دندان، پیشگیری از بیماری‌های وابسته به شیوه زندگی هست. در این سن توسعه عادات و رفتار غذایی مناسب شکل می‌گیرد که بسیاری از آنها تا دوران نوجوانی و بزرگسالی ادامه خواهند یافت و حتی تا انتهای زندگی همراه اوست و اغلب به نسل‌های آینده هم آموزش می‌دهد. پرسنل مدرسه و متخصصان بهداشت باید با استفاده از پیام‌های "تعادل، تنوع و آرامش" به شیوه‌ای سازگار اجتماعی و بومی به موضوع آموزش تغذیه اقدام نمایند. در سنوات اخیر این پیام‌ها در برنامه‌های درس بهداشت یا تلفیق در کتب درسی گنجانده شده است (۱۳، ۱۲).

### ۲. شناخت تصویر بدنی (body image) سالم

شناخت یک تصویر بدن سالم و مطلوب در بین دانش آموزان

باورها، نگرش‌ها و رفتارهایی است که به طور شفاف در زندگی آتی دانش‌آموزان و جامعه به هویت آنها تبدیل خواهد شد. مدل‌های رفتاری، شناختی و اجتماعی معاصر طوری شکل گرفته است که ایجاب می‌کند فرهنگ مدرسه با استفاده از برنامه‌های سلامت محور به عنوان وسیله‌ای برای ایجاد یک چارچوب مفهومی بهتری برای تغییر رفتار مرتبط با سلامت در مخاطبان خود، واقع‌گرایانه‌تر عمل کند. این فرهنگ که در جامعه انتظار و مطالبه‌ای است که باید از دیدگاه‌های ارتقاء سلامت دانش‌آموزان غنی و استوار باشد.

ترویج یک سبک زندگی سالم را ترویج می‌کنند. این مدارس به غیر از آموزش برنامه‌های درسی مدرسه، سیاست‌ها، نگرش‌ها، فعالیت‌های محلی، خدمات و منابع محلی را در حیطه ارتقاء سلامت دانش‌آموزان مورد توجه قرار می‌دهند تا با همکاری میان مدرسه، خانه و جامعه که رکن‌های تفکیک‌ناپذیری هستند، یک زبان مشترک و یک روش مشترک برای کار و درک متقابل را فراهم کنند. آنها یقین دارند که محیط مدرسه برای تعیین سلامت آینده بسیار مهم است، زیرا این اقدامات و استراتژی‌ها مکمل یادگیری در مدرسه‌اند نه برنامه‌های وقت‌گیر. فرهنگ سازمانی مدارس سلامت محور پایه‌ای برای دانش،

## References

- 1- United Nations. The real wealth of nations: pathways of human development. New York: United Nations Development Programme Report, 2010.
- 2- World Health Organization. The world health report 2002: reducing risks, promoting healthy life. Geneva, World Health Organization Report, 2002.
- 3- Coe D, Pivarnik J, Wormack C, Reeves M & Malina R. Effect of physical education and activity levels on academic achievement in children. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 2006, 39 (8)
- 4- Tomporowski P, Davis C, Miller P & Naglieri J. Exercise and children's intelligence, cognition, and academic achievement. *Educational Psychology Review*, 2008, 20 (2): 111-31.
- 5- Field T, Diego M & Sanders CE. Exercise is positively related to adolescents' relationships and academics. *Adolescence*, 2001. 36 (141): 105.
- 6- Micha R, Rogers P & Nelson M. The glycemic potency of breakfast and cognitive function in school children. *European Journal of Clinical Nutrition*.2010, 64 (9): 948-57
- 7- World Health Organization. Health promoting schools: a healthy start for living, learning and working. Geneva: World Health Organization Report, 1998.
- 8- Whitehead D & Russell G. How effective are health education programmes: resistance, reactance, rationality and risk? Recommendations for effective practice. *International Journal of Nursing Studies*.2004, 41: 163-72.
- 9- Inchley J, Muldoon J & Currie C. Becoming a health promoting school: evaluating the process of effective implementation in Scotland. *Health Promotion International*.2006, 22 (1): 65-71.
- 10- Schein, E. H. The corporate culture survival guide: Sense and nonsense about culture change. San Francisco: Jossey-Bass, 1999.
- 11- Gruenert, stive. Shaping a new school culture. *Contemporary education*.2009, Vol71.N0.2-page13-14
- 12- Ross C, Willigen M. Education and the subjective quality of life. *Journal of Health and Social Behavior*, 1997, 38 (3): 275-97
- 13- Marchand et al. Quantitative analysis of organizational culture in occupational health research: a theory-based validation in 30 workplaces of the organizational culture profile instrument. *BMC Public Health*, 2013 13: 443.
- 14- Moag-Stahlberg A. Action for healthy kids: focus on state teams-current initiatives for sound nutrition and physical activity programs in schools. *Topics in Clinical Nutrition*, 2004, 19 (1): 41-44.
- 15- Louise Baur, Stephen M. Twigg, Roger S. Magnusson. A modern epidemic. by Sydney university press-2012, 147-158
- 16- Deschesnes M, Trudeau F & Kebe M. Factors influencing the adoption of a health promoting school approach in the province of Quebec, Canada. *Health Education Research*, 2010, 25 (3): 438-50.

# Health-oriented prescriptions for the development of school culture

Mahnaz Taslimi<sup>1</sup>

## Abstract

**Introduction:** School-centered health programs have always been considered by education system as a factor in promoting students' health and building effective community culture. The purpose of this study was to obtain health-oriented prescriptions for stakeholders that can be effective in developing school culture.

**Method:** The study was performed by analytical review method with document analysis, content analysis and library study. Operational plans consisting of 3 copies of the documents communicated by the Ministry of Education to schools in line with the transformation document in the academic year of 1397-1397. Furthermore, applied research on the effectiveness of these plans in the school organizational culture was used in the last 4 decades. By data reduction method, extractive categories, similarity characteristics and commonalities of the two research variables were calculated with a group of experts' opinion and some professors.

**Results:** From the content analysis, 30 features of health-oriented programs were extracted, which were adapted to the two models of organizational culture of school and the axes of Shine model. The existence of commonality was determined in all axes.

**Conclusion:** The results showed that the commonalities of school programs promoting health and organizational culture are tied to the common roots of beliefs and values that create synergistic effects in the school. Therefore, health teachings in children and adolescents become behaviors, attitudes and Healthy habits in adulthood and they are transferred to future generations. Therefore, considering the role of culture transfer through school, the formation of health-oriented programs is important to create habits and positive thinking in schools.

**Keywords:** Organizational culture, school, health-oriented, development, education

---

1- PhD in Educational Management & Expert of Schools Health, Ministry of Education, Tehran, Iran  
Email: taslimimz@yahoo.com